

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น โดยใจความก็คือ การนำเอาพระธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเผยแผ่ยังพุทธศาสนิกชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นศาสนาที่ผู้นับถือเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้บุคคลที่ได้ชื่อว่าพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงต้องมีภาระหน้าที่ในการจะเผยแผ่พระธรรมคำสอนไปยังพุทธศาสนิกชนเพื่อที่จะได้รับรู้และนำไปปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุข

ฉะนั้นการที่พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในชมพูทวีปเมื่อประมาณ ๒,๕๐๐ ปีล่วงมาแล้ว โดยมีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมหลังจากพระองค์ทรงพยายามบากบั่นในการแสวงหาโมกขธรรมเป็น เวลา ๖ ปี เมื่อตรัสรู้ทรงมีพระมหากรุณาที่แสดงธรรมโปรดสัตว์ให้พ้นทุกข์ พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์ ๓ ประการ คือ อุตตัตถะ ประโยชน์ตน ปัตถะ ประโยชน์เพื่อผู้อื่น และอุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย พระองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์ คือ การตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณและทรงบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น^๑ โดยการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หลังจากที่ได้ตรัสรู้หลุดพ้นจากสังสารวัฏแล้ว ทรงมีพระมหากรุณาที่จะแสดงธรรมโปรดสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ ทรงปรากฏพระนามในโลกว่าพระพุทธเจ้า ฌ ได้ตันโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ที่พุทธคยา เมื่อพระชนม์ได้ ๓๕ พรรษา^๒

เพราะยุคเริ่มแรกแห่งการประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อาศัยบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นหลักสำคัญ โดยใช้วิธีการต่างๆ จาริกสั่งสอนเพื่อนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา^๓ โดยดำเนินตามพุทธปณิธานที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^๔ ด้วยการบำเพ็ญคุณิยกิจดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและจริงจังของพระพุทธองค์ และพระสงฆ์สาวกทำให้พระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็วเป็นปึกแผ่นมั่นคงในดินแดนอินเดียตอนกลางและตอนเหนือ

วิธีการสอนและอุบายกลวิธีต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการเผยแผ่ธรรม เพราะช่วยเป็นสื่อหรือเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ และเสริมให้การเรียนรู้ไปอย่างรวดเร็วและดีขึ้น การที่ชี้ให้เห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือเสนอความคิดเห็น แก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่างๆ เพื่อชักจูงโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้ประพฤติตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสุขสงบในสังคม ผู้เผยแผ่

^๑ พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๒๓.

^๒ ชูศักดิ์ ทิพย์เกษรและคณะ, พระพุทธเจ้าสอนอะไร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐.

^๓ พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโคมทองประทีป, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓.

^๔ วิมพา. (ไทย) ๔/๓๒-๔๐.

จะต้องเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นผู้ชี้แนะที่ถูกต้องให้ ถ้าชี้แนะผิดๆ ก็อาจพาไปนอกทางหรือผิดพลาดได้ อย่างไรก็ตามบทบาทของนักเผยแผ่คือ “ชี้แนะแนวทาง”^๕

สำหรับปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน คือ พระสงฆ์ในประเทศไทยมักยึดถือเป็นประเพณีว่า การประกาศหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือหลักคำสอนจะต้องได้รับการอาราธนาจากญาติโยมก่อน ถ้าญาติโยมไม่อาราธนา การที่ภิกษุจะออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเป็นการผิดประเพณี นอกจากนี้กิจของสงฆ์ยังมียึดธรรมเนียม เช่น การเทศนาธรรมแก่ประชาชน มักเป็นเรื่องเก่า ซ้ำซากไม่เข้ากับสมัยนิยม ไม่มีการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสังคมหรือชีวิตปัจจุบัน ศาสนาจึงกลายเป็นเรื่องไกลตัว คนรุ่นใหม่จึงให้ความสนใจต่อวัดและพระสงฆ์น้อยมาก เมื่อมองจากภาพรวมทั้งหมด เราจะเห็นว่า ปัจจุบันยังหาหน่วยงานที่รับผิดชอบต่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงไม่ได้ เพราะต่างก็มีลักษณะต่างคนต่างทำดังที่เกิดสำนักสงฆ์ต่างๆ มากมาย^๖

พระมงคลวุฒ (เครื่อง สุภโท) ถือว่าเป็นพระเถระรูปหนึ่งที่มีปฏิปทาน่าเลื่อมใสเป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปโดยส่วนมาก ท่านมีบุคลิกลักษณะที่ดี มีความสันโดษเรียบง่าย และมีความสามารถพิเศษในเรื่องการอบรมสั่งสอน มีเทคนิคกระบวนการและวิธีการสอนที่ใช้ภาษาให้เข้าใจได้ง่าย มีเนื้อหาอ้างอิงหลักธรรม มีการจำกัดลำดับความยากง่าย ท่านมักใช้สุภาษิตคำคม คติธรรมโบราณอีสานมาประกอบการอธิบายเพื่อความชัดเจนในเนื้อหา มีการยกอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบเพื่อให้มองเห็นภาพ ทำให้ผู้ฟัง ผู้อ่านเกิดความเข้าใจได้ง่าย และมองเห็นคุณค่าของหลักธรรมมากขึ้น ท่านได้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแผ่ อันเป็นแนวทางแห่งการนำไปสู่การปฏิบัติ โดยท่านได้ใช้แนวทางในการปฏิบัติจากหลวงปู่คำมี พุทฺธสโร ซึ่งถือว่าเป็นพระเถระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่มีชื่อเสียงแพร่หลายจนทำให้ผู้คนศรัทธานับถือเป็นจำนวนมากทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ท่านเป็นผู้ที่ใฝ่แสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาและความรู้ด้านอื่นๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ทางพระพุทธศาสนาหรือความรู้ทางธรรมนั้น ท่านใช้การพิจารณาไตร่ตรองเพื่อความแจ่มแจ้งในธรรมอยู่เสมอ ไม่ถือว่าเป็นผู้ที่รู้แล้ว แต่ถือว่าเป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่เสมอ โดยเฉพาะในเรื่องการปฏิบัติสมาธิกรรมฐาน ท่านจะปฏิบัติเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ทั้งแนะนำพระภิกษุสามเณรอยู่เสมอว่า การปฏิบัติสมาธิกรรมฐานนั้นเป็นสิ่งสำคัญ สามารถรักษาใจให้สงบได้

ศึกษาวิธีการและผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลวุฒนั้น มีมากมายหลายประการ เช่น วิธีการเผยแผ่และวิธีในการอบรมพระภิกษุสามเณร ครูอาจารย์ เยาวชน นิสิตนักศึกษา และพุทธศาสนิกชนทั่วไป การสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาเล่าเรียนไม่ว่าจะเป็น นักรบ บาลี หรือแม้แต่วิชาสามัญทั่วไป อีกทั้งยัง ได้เขียนหนังสือประวัติในวันครบรอบวันเกิด หนังสือธรรมะ รวมทั้งการบันทึก เทป วีดีโอ เสียงเทศนาแจกจ่ายให้กับพุทธศาสนิกชนทั่วไปอีกด้วย ท่านเริ่มทำหน้าที่ตั้งแต่ยังเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี และยังเป็นครูใหญ่สำนักเรียนวัดสระกำแพงใหญ่ อีกด้วย

^๕ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^๖ คณินันต์ จันทบุตร, **สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๒), หน้า ๘๘.

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการปฏิบัติของพระมงคลมุนีอย่างแจ่มแจ้ง และท่านเองก็มีพุทธศาสนิกชนนับถือเป็นจำนวนมากทั้งประชาชนคนทั่วไป พร้อมทั้งข้าราชการ ซึ่งต่างก็ยอมรับนับถือพระมงคลมุนีว่าเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่มีความประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปในแบบของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือว่าชีวิตของท่านนั้นได้เสียสละทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความสนุกสนาน การครองเรือน การเที่ยวเล่น การใช้ชีวิตอย่างคลุ้ยคล่อง แล้วหันมาบวชเพื่อศึกษาทางพระพุทธศาสนาเพื่อยกระดับจิตใจของตนให้อยู่เหนือความครอบงำของอำนาจแห่งกิเลสตัณหาต่างๆ เช่น ความอยากได้ ความอยากมี และอยากเป็น มาเป็นผู้ที่มีความสันโดษ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงดลใจที่จะพยายามศึกษาแนวทางเกี่ยวกับปฏิบัติ การประพฤติปฏิบัติ และหลักการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระมงคลมุนี (เครื่อง สุธมฺมโท) ซึ่งเป็นบุคคลที่หาได้ยาก และท่านมีปฏิปทาที่มีความประพฤติดีประพฤติดุจดั่งตามแนวทางขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านได้นำกระบวนการประชาสัมพันธ์มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านได้ริเริ่มพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองไปตามลำดับเรื่อยมาจนทำให้วัดสระกำแพงใหญ่ มีชื่อเสียงแพร่หลายออกไปเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการและผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลมุนี (เครื่อง สุธมฺมโท) ตลอดถึงชีวประวัติ หลักการประพฤติปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือสังคม สงเคราะห์ต่างๆ ย่อมจะเป็นประโยชน์ ทั้งในด้านการศึกษา การสาธารณสุข การอนุรักษ์ การปกครอง หรือแม้แต่ผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนเป็นที่น่าเลื่อมใส ตลอดจนแนวทางการเผยแผ่หลักคำสอนคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของท่านล้วนเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง เพื่อพระนวกะทุกรูปจะได้นำไปประยุกต์ใช้ให้ถูกต้องในชีวิตประจำวันสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลมุนี
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลมุนี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวมเนื้อหา ศึกษาวิธีการและผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลมุนี (เครื่อง สุธมฺมโท) ซึ่งจำแนกออกเป็น ๓ ด้านหลักๆ คือ

- ๑.๓.๑.๑ ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน
- ๑.๓.๑.๒ ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลมุนี
- ๑.๓.๑.๓ ศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลมุนี

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตามขอบเขตเอกสารที่กำหนดไว้ ด้วยการวิเคราะห์หาความหมายในประเด็นต่างๆ ตามกรอบของปัญหา เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของขอบเขตการศึกษา

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยจะทำการวิจัยในระยะ ๑ ปี ระหว่างวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ – ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๕

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน เป็นอย่างไร
- ๑.๔.๒ ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลดม เป็นอย่างไร
- ๑.๔.๓ ศึกษาผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลดม มีผลเป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเผยแผ่ หมายถึง การประกาศพระพุทธศาสนา โดยใช้คำพูด การเขียน และการกระทำ ให้ผู้รับสารเกิดความรู้ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและสามารถปฏิบัติได้

รูปแบบ หมายถึง แบบอย่างของการเผยแผ่ การถ่ายทอดที่พระมงคลดมใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา บรรยาย อบรม การเขียนหนังสือประวัติในวันครบรอบวันเกิด วิดีโอ เป็นต้น

วิธีการ หมายถึง วิธีการนำเสนอหรือกลวิธีและลีลาการใช้ภาษาที่พระมงคลดมใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น การใช้ถ้อยคำอุปมาอุปไมย การเทศนาโดยยกคติธรรมโบราณอีสานประกอบ การใช้สำนวนสุภาพ คำคม คำกลอน เป็นต้น

ผลของการเผยแผ่ หมายถึง ผลงานที่ดำเนินการโดยพระมงคลดม (เครื่อง สุธมฺมโท) ในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงธรรม การบรรยายธรรม การเทศนาสั่งสอน รวมไปถึงการช่วยเหลือในด้านสังคมสงเคราะห์ต่างๆ ทำให้ผู้มีส่วนร่วม เกิดศรัทธาเลื่อมใส นำหลักธรรมไปดำเนินชีวิตจนเกิดความสุขความเจริญ

พระมงคลดม (หลวงปู่เครื่อง สุธมฺมโท) หมายถึง อดีตเจ้าอาวาสวัดสระกำแพงใหญ่ ตำบลสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงในงานวิจัยครั้งนี้

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑.๖.๑ เอกสาร

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวในหนังสือ “พุทธวิธีการสอน” ถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งพอจะสรุปใจความได้ดังนี้

๑. คุณสมบัติของผู้สอน พระพุทธเจ้าประกอบด้วยคุณสมบัติของผู้สอนทั้งบุคลิกภาพภายนอก และบุคลิกภาพภายใน ดังนี้

- ๑.๑ บุคลิกภาพภายนอก
- ๑.๒ คุณธรรม (บุคลิกภาพภายใน)
๒. หลักทั่วไปในการสอน
๓. ลีลาการสอน พระพุทธเจ้าทรงมีลีลาในการสอน สรุปได้ดังนี้

๓.๑ สันทสสนา ได้แก่ ชี้แจงเรื่องที่ทรงสอนให้เห็นชัดเป็นการแยกแยะอธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังได้เห็นกับตา

๓.๒ สมาทปนา ได้แก่ ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เป็นการสอนให้เห็นว่าสิ่งใดควรปฏิบัติก็แนะนำ หรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า และเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝน จนยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓.๓ สมุตเตธนา ได้แก่ เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้า เป็นการปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้

๓.๔ สัมปหังสนา ได้แก่ ปลอบขวัญโลมใจให้สดชื่นร่าเริงเป็นการการบำรุงจิตให้ชุ่มชื่นเบิกบาน เห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและเบิกบานใจ

๔. วิธีการสอนวิธีแบบต่างๆ พระพุทธเจ้าทรงมีเทคนิควิธีการสอนสรุปได้ดังนี้

๔.๑ วิธีการแบบสากัจฉา หรือสนทนา

๔.๒ วิธีการบรรยาย

๔.๓ วิธีการตอบปัญหา

๔.๔ วิธีการวางกฎข้อบังคับ

๕. กลวิธีและอุบายประกอบการสอน^๗

พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวถึง วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ในหนังสือ “เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า” โดยสรุปมี ๔ ลักษณะ ได้แก่ สันทสสนา คือการอธิบายขยายความให้เห็นอย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปให้เห็นเห็นและดูด้วยตา ซึ่งลักษณะนี้จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อหาที่ฟังแล้วเกิดความเข้าใจเป็นอย่างดี สมาทปนา คือ การจูงใจผู้ฟังให้เห็นจริงด้วย ตามเนื้อหาสาระที่นำมากล่าวนั้น ขวนให้ผู้ฟังเห็นคล้อยตามเนื้อหาจนต้องยอมรับ และนำเอาสิ่งที่ได้ฟังนั้นไปปฏิบัติได้จนบรรลุตามจุดประสงค์ที่นำมากล่าวไว้ สมุตเตธนา คือ การเร้าใจหรือปลุกใจให้เกิดความแก่งกล้าเกิดกำลังใจ มีความอุตสาหะแข่งขัน เชื่อมั่นในคำสอน ไม่ย่อท้อ และหวาดหวั่นต่อความเหนื่อยยากหรืออุปสรรคใดๆ สัมปหังสนา คือ การโลมใจให้ชุ่มชื่น ร่าเริง เบิกบาน ผู้ฟังไม่เบื่อและเต็มเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ตนจะได้รับจากการฟัง แล้วนำไปปฏิบัติ

วิธีการสอนดังกล่าวข้างต้นนั้น ได้ทรงให้พระสาวกนำไปปฏิบัติใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน^๘

พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่ครั้งพุทธกาลไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา”^๙ สรุปความได้ว่า วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ทาง

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑).

^๘ พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๒), หน้า ๔๓.

^๙ พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), **พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

สังคม จาริต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รोजงหะหรือโอกาส เป็นต้น ก็มักจะประสบผลสำเร็จเสมอ นั้นเพราะความสำเร็จเช่นว่านี้ ไม่ใช่เป็นเหตุผลเฉพาะยุคสมัยเท่านั้น แต่ยังอาศัยบารมีธรรมที่ทรงสร้างมาเพื่อทำหน้าที่ของพระศาสดา โดยเฉพาะตามที่ท่านแสดงไว้ในที่ต่างๆ ความว่า พระผู้เป็นที่พึ่งของโลก ทรงบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย พระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เอกบุคคล เมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลก เอกบุคคลนั้นคือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวเกี่ยวกับวิธีสอนธรรมะของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก”^{๑๐} สรุปความได้ว่า แบบสากัจฉา หรือสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เพราะผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนมีความสุขสนุกสนานไม่รู้สีกว่าตนกำลังเรียน หรือกำลังถูกสอน แต่กำลังรู้สึกว่าตนกำลังสนทนาปราศรัยกับพระพุทธเจ้าอย่างสนุกสนาน ในการสนทนานั้น พระองค์ทรงทำหน้าที่นำสนทนา คือ ทำหน้าที่ในการโยนคำถามให้ขบคิดแล้วต้อนรับเข้าสู่จุดสรุปอันเป็นประเด็นที่ต้องการ

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่ธรรมะหรือเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก” ดังนี้

๑. ทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม
 - ก. ใช้อุปมาอุปไมย
 - ข. ยกนิทานประกอบ
 - ค. ใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอน
๒. ทำตนให้เป็นตัวอย่าง
๓. ใช้ถ้อยคำเหมาะสม
๔. เลือกสอนเป็นรายบุคคล
๕. รู้จักจังหวะและโอกาส
๖. ยืดหยุ่นในการใช้เทคนิควิธี
๗. การเสริมแรง^{๑๑}

แสง จันทร์งาม ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่ดีไว้ในหนังสือ “วิธีสอนของพระพุทธเจ้า”^{๑๒} สรุปความได้ว่า นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีองค์ประกอบต่าง คือ มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต ไม่ถือตัวยิ่งใหญ่ มีความทน ใจเย็น มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า มีความรอบคอบ มีความประพฤติน่าเคารพบูชา และรู้จักภูมิสติปัญญาของผู้ฟัง นอกจากนั้น พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่โดยตรงใน

^{๑๐} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^{๑๑} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก, หน้า ๖๕.

^{๑๒} แสง จันทร์งาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๔ - ๓๐.

การเยียวยาทางจิตใจ คือ เป็นที่พึ่งบรร สอนธรรม นำปฏิบัติ พัฒนาปรัชากิจ แต่ปัญหาติดอยู่ที่ว่า พระสงฆ์ขาดความเข้าใจในวิธีการสอน^{๑๓}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงการแสดงธรรมว่าจะต้องยึดหลักน้อยค่อยตามหลักใหญ่ ดังปรากฏเนื้อหาในหนังสือ “พุทธธรรม” สรุปความได้ว่า หลักน้อยค่อยตามหลักใหญ่หรือตามศัพทวิชาการว่า ธรรมานุธรรมปฏิบัติ คือ การปฏิบัติหรือแสดงธรรมตามลำดับปลักย่อยที่มีอยู่ ให้มีความสอดคล้องกับหลักใหญ่ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติหลักย่อยหรือหลักการเฉพาะแต่ละเรื่อง ให้สอดคล้องกับหลักสากลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ถ้าให้ความหมายอย่างกว้างๆ คือการปฏิบัติธรรมเรื่องเล็กน้อยค่อยตามเรื่องใหญ่ ที่เป็นใจความสำคัญในคำสอนทางพระพุทธศาสนา หรือปฏิบัติตามที่เป็นหลักย่อยค่อยตามหลักใหญ่^{๑๔}

พระพุทธีสารโสภณ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-แม่ฮ่องสอน (ธ) ประารณในหนังสือ “ธรรมมานุภาพ” พอสรุปได้ว่า นอกจากท่านเจ้าคุณพระพุทธีสารโสภณ จะเป็นพระนักเทศน์ เทศน์สอนธรรมาสันสามธรรมาสัน บรรยาย ปาฐกถาธรรม หรือได้ว่าที่ ท่านแล้วถนัดน้ำเสียงท่านไพเราะจับใจ ถ้อยคำสำนวนสละสลวย สอดแทรกคติธรรม คำคม คำกลอนสอนใจ ได้อย่างสอดคล้อง อ่างที่ไปที่มา อย่างถูกต้องมีหลักฐาน บางครั้งสอดแทรกอารมณ์ขัน ยกนิทานมาประกอบได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งท่านยังเป็นพระนักเขียนด้วย ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง เช่น หนังสือธรรมบรรณาการ ทุกๆ ปีเมื่อถึงวันปีใหม่สากล ท่านจะส่งหนังสือธรรมบรรณาการให้แก่ลูกศิษย์และศรัทธาญาติโยมได้อ่านกันเป็นประจำทุกปี ต่อมาหนังสือธรรมบรรณาการได้เปลี่ยนเป็น “มงคลชีวิตประสิทธิ์” ที่คุณอาคม โฆษกสถานีวิทยุกระจ่ายเสียงแห่งประเทศไทย นำไปอ่านออกอากาศ เป็นที่ชื่นชอบและรู้จักแพร่หลายทั่วประเทศ

บุคลิกนิสัยของท่านเป็นผู้มีระเบียบวินัย ลูกศิษย์ทุกคนต้องปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยการอ่าน – เขียนหนังสือ ต้องให้ถูกต้องอักขระวิธี และออกเสียงควบกล้ำให้ถูกต้องตามหลักภาษาไทย วิธีการสอนของท่านมีมากมายหลายแบบและล้วนให้ผลเป็นที่พอใจ^{๑๕}

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) ได้กล่าวถึงปัญหาของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนาในยุคปัจจุบันไว้ในหนังสือ “พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา”^{๑๖} สรุปความได้ว่า เกิดจากการขาดช่องว่างในการสื่อพุทธธรรม เพราะมีสาเหตุหลักมี ๓ ประการ คือ ๑) ผู้เผยแผ่ขาดความรู้ความแตกฉานในธรรม มีความรู้ชั้นสัญญาไม่ถึงชั้นทัญญูและญาณ ๒) ผู้เผยแผ่ขาดความสามารถในการถ่ายทอดธรรม ไม่เคยฝึกการพูดในที่ชุมชน หรือพัฒนาบุคลิกภาพ ใช้เสียงเบา ใช้บาลีมาก ยกหัวข้อธรรมมาก ไม่มีการเตรียมตัว ไม่สังเกตคนฟัง

^{๑๓} แสง จันทร์งาม, **พุทธศาสนาวินิยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒ - ๑๑.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๔.

^{๑๕} คณะศิษย์, **ธรรมมานุภาพ**, (เชียงใหม่ : บริษัท ธุรกิจการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗๖.

^{๑๖} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), **พุทธศาสตร์ปริทัศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๙๐.

ติดรูปแบบ ใช้เวลามาก ๓) ผู้เผยแพร่ขาดความพอใจ เต็มใจ และความรักในการสอนธรรม เผยแผ่ธรรม มีแต่การตั้งรับ ไม่ค่อยทำแบบเชิงรุก

พระครูวิจิตรธรรมโกศล ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของความเป็นนักเผยแผ่ไว้ในหนังสือ “รวมปาฐกถายอดฮิต” สรุปความได้ว่า เป็นการนำเอาความรู้ เอาแสงสว่าง หรือเอาธรรมะ ไปแนะนำเขา ที่เรียกว่า ชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนฤพาน อันพันโคกวิโยคภัย ดังนั้น การที่จะไปปึงจิตวิญญาณของชาวบ้าน ไปสื่อสารหลักการให้เขาเข้าใจ นักเผยแผ่ต้องมีข้อมูล ประกอบ โดยอาศัยหลักสูตรแห่งความสำเร็จ คือ ๑) ต้องมีคำคมชนิด ๒) ต้องมีสุภาษิตหน่อย ๓) อร่อย ต้องมีคำกลอน ๔) ไม่่ง่วงนอนต้องมีคำขำ^{๑๗}

พระมหานัด อุดจარი และพระปลัดอำพล สุธีโร ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ในหนังสือ “พระธรรมทูตสายต่างประเทศ”^{๑๘} สรุปความได้ว่า พระนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความแม่นยำในหลักของพระศาสนา มีทั้งภูมิธรรม-ภูมิปัญญา สามารถใช้ภาษา และวิธีสอนที่สามารถสื่อกับประชาชนได้ มีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยี สมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเผยแผ่ มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถปรับตัวกับสังคมนั้นได้ดี เป็นผู้ที่มีหลักมนุษยสัมพันธ์ ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนนั้นได้ดี มีคุณสมบัติที่เหมาะสม ทางด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของวัด และสังคม ได้รับความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม สังคม

วศิน อินทสระและไชย ณ พล ได้กล่าวถึงนักเผยแผ่ที่ดีทำให้ช่วยประกาศพระพุทธศาสนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังกล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การธรรมสู่โลกกว้าง”^{๑๙} สรุปความได้ว่า มีจำนวนพระนักเผยแผ่ทั่วประเทศ ๓,๐๒๕ รูป จากจำนวนสถิติของพระสงฆ์พบว่า มีจำนวนพระสงฆ์คิดเป็นอัตราส่วนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ มีเพียง ๑ : ๑๖๐รูป/คน และเมื่อพิจารณาสัดส่วนของพระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรมมีเพียง ๑:๑๐๐ รูปเท่านั้น จึงถือว่าสัดส่วนหรืออัตราส่วนของพระนักเผยแผ่พุทธธรรม หรือพระสงฆ์ที่มีบทบาทเผยแผ่พุทธธรรมอย่างชัดเจนนั้นมีจำนวนน้อยมาก ผลจากการสำรวจดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์ผู้ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่พุทธธรรมแม้จะมีเพียงไม่กี่รูป แต่ก็เป็นผู้มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะเป็นพระสงฆ์ผู้ดำเนินจริยาวัตรตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ซึ่งเผยแผ่พุทธธรรมตามพระธรรมวินัยฉะนั้น พระสงฆ์ผู้ทำการเผยแผ่พุทธธรรมจึงมีความเสียสละ ทุมเท มีใจรัก มุ่งมั่นและเพียรพยายาม พระธรรมกถึกผู้เผยแผ่พุทธธรรม ต้องมีความเข้าใจพุทธธรรมอย่างแจ่มแจ้งเสียก่อนแล้วจึงเผยแผ่ออกไป มีจิตเมตตา ทำงานด้วยความเสียสละปรารถนาประโยชน์สุขแก่ผู้รับจริงๆ ธรรมะที่แสดงจึงจะบริสุทธิ์ ไม่เคลือบแฝง ต้องเป็นผู้ซื่อสัตย์

^{๑๗} พระครูวิจิตรธรรมโกศล, **รวมปาฐกถายอดฮิต**, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒๖ - ๑๓๐.

^{๑๘} พระมหานัด อุดจარი และพระปลัดอำพล สุธีโร, **พระธรรมทูตสายต่างประเทศ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

^{๑๙} วศิน อินทสระ และไชย ณ พล, **พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันธรรมาธิปไตย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๔.

ชื่อตรงต่อตัวเอง ต่อพระพุทธศาสนา ดีความธรรมะให้แตก คั่นคว้าวิจัยธรรมะเหมือนคั่นยามารักษาโรคจริงๆ ทั้งสำหรับตนเองและผู้อื่น

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมฺมธโร) ได้กล่าวถึงความเป็นนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีเทคนิคในการแสดงธรรมะ ดังเขียนไว้ในหนังสือ “สากลศาสนา”^{๒๐} สรุปความได้ว่า การเผยแผ่พุทธศาสนาปัจจุบันนั้น การสื่อสารมีความก้าวหน้า สังคมมีความซับซ้อนและมีขนาดใหญ่มากขึ้น สังคมยุคก่อนเก่าถูกเชื่อมโยงด้วยระบบการสื่อสารหลายรูปแบบ การสื่อสารเป็นกระบวนการ (process) ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา จนอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารเป็นฟันเฟืองของเครื่องจักรกลแห่งสังคม ทำให้สังคมดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้นพระสงฆ์ต้องมีวิธีการและเทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสม อีกทั้งต้องเป็นกัลยาณมิตร มีความรู้พอเพียง เสียงดังกังวาน ปฏิภาณว่องไว จิตใจสะอาด มารยาทเรียบร้อย เป็นผู้ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย แล้วนำมาสั่งสอนแก่ประชาชน แม้ผู้ได้สดับฟังทราบเนื้อความและปฏิบัติตามก็ได้บรรลุประโยชน์สุขสมแก่การปฏิบัติ โดยยึดถือเหล่าพระอริยสาวกผู้เผยแผ่หลักคำสอนเป็นแบบอย่างที่ดี ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

สิทธิ บุตรอินทร์ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์นักเผยแผ่ไว้ในหนังสือ “พระพุทธศาสนา”^{๒๑} สรุปความได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยอาศัยคุณสมบัติความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความมีสติปัญญา แนะนำสั่งสอนประชาชน ให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด ส่วนในด้านสังคมก็ได้แนะนำ สั่งสอน และสร้างจิตสำนึก นำทางสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งทางกาย และจิตใจ สั่งสอนให้มนุษย์มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นผู้ฝึกฝนให้พัฒนา มีวิสัยแห่งการพัฒนาไปอย่างสูงสุด โดยอาศัยการศึกษาอบรม

สุพรรณ สาคร ได้กล่าวถึงปณิธานแน่วแน่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระมงคลวุฒิ (เครื่อง สุภทฺโท) สรุปได้ว่า ความตั้งใจในการทำภารกิจปัจจุบันของ พระมงคลวุฒิ (เครื่อง สุภทฺโท) ซึ่งประกอบด้วย ๔ ด้านที่สำคัญหลักๆ คือ ๑) ภารกิจทางการศึกษาด้านพระปริยัติธรรม ๒) ภารกิจทางด้านปริยัติสามัญ ๓) ภารกิจทางด้านการศึกษาที่มีทั้งด้านพระปริยัติธรรมและด้านคหิโลกศึกษาในระดับสูง หรือระดับปริญญาของฝ่ายสงฆ์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ห้องเรียนวัดสระกำแพงใหญ่) และ ๔) การปฏิบัติธรรม โดยการสร้างศูนย์หรือสถาบันวิปัสสนากรรมฐาน^{๒๒}

^{๒๐} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมฺมธโร), **สากลศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๓, ๑๖๒.

^{๒๑} สิทธิ บุตรอินทร์, **พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑.

^{๒๒} สุพรรณ สาคร, **ปณิธานของหลวงปู่เครื่อง สุภทฺโท และ การสืบสานปณิธานของคณะศิษย์และสาธุชน**, (อุบลราชธานี : บริษัท ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด, ม.ป.ป.), หน้า ๖ – ๘.

๑.๖.๒ งานการวิจัย

พระมหาจิตติภัทร อจลธโม ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระอานนทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”^{๒๓} สรุปผลการศึกษาได้ว่า บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจ และแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วนำไปถ่ายทอด หรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบาย ขยายข้อความเปรียบเทียบ และถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย

พระมหาจรัญ ปณญาวโร ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท” พอสรุปได้ดังนี้ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญต่อศาสนทายาท คือ พระภิกษุสงฆ์ผู้ออกเผยแผ่สั่งสอนธรรมเป็นอย่างยิ่ง และต้องพึงพาอุบาสกอุบาสิกา ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาสืบมาหลักในการเผยแผ่โดยทั่วไปนั้น มี ๓ ส่วนได้แก่ ๑) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระ ที่เผยแผ่ สั่งสอน ธรรมเป็นอย่างยิ่ง และต้องพึงอาศัยบุคคลภายนอกที่เป็นคฤหัสถ์เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน คือ อุบาสกอุบาสิกา ผู้ถึงพระรัตนตรัย เป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาสืบมา ๒) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ฟังหรือผู้เรียน ๓) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้เผยแผ่สั่งสอนโดยตรง ทั้งด้านบุคลิกลักษณะและคุณธรรมภายใน ก่อนที่จะไปสอนและเผยแผ่ต่อคนอื่นให้ได้ประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์

วิธีการสอนในการเผยแผ่ก็คงยึดเอาวิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นบรรทัดฐานในการเผยแผ่สั่งสอนธรรมะ คือ ชัดเจน เร้าใจ กล้าหาญ ร่าเริง ส่วนพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าคือ เทคนิคหรือวิธีการในการสอนคน ๔ อย่างได้แก่ ๑) สอนแบบสาธิต คือถามคู่สนทนา ๒) สอนแบบบรรยายให้ฟัง ๓) การตอบปัญหาข้อข้องใจต่างๆ และ ๔) วางกฎระเบียบบังคับ

เทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ได้แก่ การนำหลักการและวิธีการสอนต่างๆ ที่เหมาะสมแก่บุคคล เหตุการณ์ กาลเทศะ มาประกอบการเผยแผ่ เช่น การยกขาคมมาอ้าง การยกข้ออุปมาอุปไมยเพื่อเปรียบเทียบให้ข้อแตกต่าง การใช้อุปกรรมเสริมในการสอน เป็นต้น^{๒๔}

พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี (โอรุส) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ)”^{๒๕} สรุปผลการศึกษาได้ว่า ในด้าน

^{๒๓} พระมหาจิตติภัทร อจลธโม (จันทร์คุ้ม), “การศึกษาบทบาทของพระอานนทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

^{๒๔} พระมหาจรัญ ปณญาวโร (อินทร์ยงค์), “การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

^{๒๕} พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี (โอรุส), “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาธรรมนิเทศ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

ธรรมวัตร แล้วนำเข้าสู่การปาฐกถา บรรยาย อภิปราย โต้ว่าที่ สนทนาธรรมแบบร้อยแก้ว นอกจากนี้ ท่านยังใช้การเผยแผ่ผ่านสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจ ถูกต้อง

พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภาทจาโร)”^{๒๙} สรุปผลการศึกษาได้ว่า การเผยแผ่พุทธธรรมถือว่าเป็นบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง เพราะพระสงฆ์มีชีวิตที่เนื่องด้วยผู้อื่นจึงต้องตอบแทนผู้มีอุปการคุณ ดังมีพุทธพจน์ปรากฏในสมณะสัญญาสูตร คำสอนที่ให้ภิกษุสำนึกและตระหนักเตือนใจในความเป็นสมณะอยู่เสมอว่า สมณะนั้นมีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น หรือในพหุการสูตร ๒ ที่พระพุทธรองค์ได้ ตรัสถึงการตอบแทนที่พระสงฆ์พึงมีต่อคฤหัสถ์ หรือชาวบ้านที่ได้ทำอุปการคุณต่างๆ โดยเฉพาะได้อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักสำหรับพระภิกษุ ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชบริขาร เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว สงฆ์ก็ควรแสดงกลับให้เป็นอุปการคุณแก่ชาวบ้านเช่นกัน ซึ่งไม่ใช่การตอบแทนด้วยปัจจัย ๔ แต่ด้วยการแสดงธรรมอันงาม ในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด ถ้าหากเป็นไปอย่างนี้ หมายถึง ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เกื้อกูลกัน ได้แก่ คฤหัสถ์เกื้อกูลด้วยอามิสทานต่อบรรพชิต บรรพชิตเกื้อกูลอนุเคราะห์ด้วยธรรมทาน ชีวิตก็จะประเสริฐและสามารถผ่านพ้นกิเลส ดำเนินชีวิตอยู่ในแนวทางที่เกษมสุข

ปิ่นนิตดา นพพานวัน ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”^{๓๐} สรุปผลการศึกษาได้ว่า รูปแบบวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะนั้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากการใช้รูปแบบสื่อสารระหว่างบุคคลโดยมีพระมหากษัตริย์ และพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก ต่อมามีการใช้หนังสือ สิ่งพิมพ์ ธรรมะ และโสตทัศนูปกรณ์ในการศึกษาสมัยใหม่เข้าช่วย และได้มีการพัฒนารูปแบบวิธีการเผยแผ่ธรรมะจากการเทศน์ตามประเพณีดั้งเดิมมาสู่การบรรยายธรรม สนทนาธรรม ปาฐกถาธรรม และการจัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา

รัตนารักษ์ บางจริง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)”^{๓๑} สรุปผลการศึกษาได้ว่า กลวิธีการนำเสนอธรรมะในปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) ซึ่งมีเนื้อหาประเภทพัฒนา มีวิธีการนำเสนอธรรมะ คือ การเสนอโดยตรง การเสนอโดยใช้ตัวอย่าง กลวิธีการนำเสนอธรรมะที่ท่านใช้มากที่สุดคือการเสนอโดยให้การพูดเชื่อมโยง ซึ่งมี ๓ ลักษณะ คือ พูดเชื่อมโยงจากเรื่องราวต่างๆ เข้าสู่ธรรม พูดเชื่อมโยงจากเหตุการณ์เข้าสู่ธรรมะ และพูดเชื่อมโยงจากข้อความในบทสวดมนต์เข้า วิธีคือ การเสนอโดยใช้การพูดเชื่อมโยง และการนำเสนอโดยใช้ตัวอย่างปาฐกถาธรรมที่มีเนื้อหาประเภทสวดดี มีวิธีการ

^{๒๙} พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภาทจาโร), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาธรรมนิเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๓๐} ปิ่นนิตดา นพพานวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

^{๓๑} รัตนารักษ์ บางจริง, “การวิเคราะห์ปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)”, ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

เสนอธรรมะ ๒ วิธีเช่นกัน คือ การเสนอโดยใช้การพูดเชื่อมโยง และนำเสนอโดยใช้ตัวอย่าง เป็นวิธีการนำเสนอธรรมะที่ท่านใช้มากกว่าการนำเสนอโดยใช้การพูดเชื่อมโยง ทั้งนี้การใช้ภาษาในการปาฐกถาธรรมของท่านที่มีลักษณะเด่นน่าสนใจมี ๓ ด้าน คือ การใช้ถ้อยคำ การใช้ภาพพจน์ การใช้สำนวน สุภาษิต และคำพังเพย การใช้ถ้อยคำมี ๓ ลักษณะ คือ การใช้คำง่าย การใช้คำที่มีความหมายโดยนัย และการใช้คำที่มาจากภาษาต่างประเทศ การใช้ภาพพจน์ มี ๓ ลักษณะคือภาพพจน์อุปมา ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน ภาพพจน์การเลียนเสียงธรรมชาติ ใช้สำนวน สุภาษิต คำพังเพย นำมาใช้บ้างตามสมควร เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) สรุปได้คือ ๑) การเสนอโดยตรง ๒) การเสนอโดยใช้ตัวอย่าง ๓) การพูดเชื่อมโยง ๔) การใช้ถ้อยคำที่ง่าย ๕) การใช้ภาพพจน์ ๖) การใช้สำนวน สุภาษิต คำพังเพย ๗) การใช้วิธีอุปมา อุปไมย จากการศึกษาทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ทราบถึงหลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งพุทธวิธีการสอน การเผยแผ่ จนถึงการเผยแผ่ของพระสงฆ์สาวกด้วยรูปแบบต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นกรอบแนวคิด ในการศึกษาวิจัยต่อไป

พระมหาจักรกฤษ อาทิโจ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการสอนพุทธบริษัทของพระราชินีโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาวชิษฐ์ (เทสน์ เทสรสี) พอสรุปได้ดังนี้ ท่านอาจารย์ใช้วิธีการสอนด้วยการแสดงธรรมนั้นทั้งกลางวันและกลางคืน ไม่มีอริยาบถใดว่าง นอกจากเวลาหลับนอนเท่านั้น ทำอยู่เช่นนั้นมาตลอด เมื่อพุทธบริษัท ๔ ได้รู้ได้เห็น ต่างก็มีกำลังใจบำเพ็ญปฏิบัติธรรมเช่นเดียวกับที่ท่านทำอย่างไม่ย่อท้อ ท่านเสนอว่า เพราะมีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ทั้งภายนอกและภายในที่มีอยู่ทั่วสากลโลกนี้ จึงเกิดปัญหาชีวิตสำหรับมนุษย์ผู้ต้องการความจริงใจในฐานะที่ได้เกิดมาร่วมโลก เขาซึ่งได้นามว่ามนุษย์ควรแสวงวิธีการ หลักการการกระทำ และผลจากการกระทำที่จะนำมาปรุงแต่งธาตุเหล่านี้ภายในกับรูปธาตุที่เรียกว่า นานาธรรมให้ได้ผลพิเศษในการที่บำรุงความสุข ความเจริญให้กับตน และบุคคลอื่น จึงจะไม่เสียใจในภายหลังเพราะได้ทำประโยชน์เต็มที่ได้ใจประพัตติธรรมมีสมณะและวิปัสสนา เป็นต้น ธรรมก็จะสัมผัสที่ใจ และธรรมก็อยู่ที่ใจเช่นสมาธิผู้ปฏิบัติจิตภาวนาต้องทำให้ใจรู้สมาธิที่ใจ สมาธิก็อยู่ที่ใจตรงนั้น แม้วิปัสสนาตลอดถึงวิมุตติความหลุดพ้นก็เปลี่ยนไปกับใจ ด้วยเหตุนี้ธรรมจึงอยู่ที่ใจของผู้ทำนั้นผู้ใดต้องการความสุขความเจริญในชีวิตของตนแล้วให้ฝึกหัดตนเอง ซึ่งมีกาย วาจา และจิตให้เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือการสอนให้ดูความจริงที่ค้นได้ในตนเองโดยย่อของท่าน ด้วยวิธีการสอนซึ่งเปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรมอันแผ่ไปทุกสารทิศ ทำให้สาธุชนทุกชั้นวรรณะต่างเดินทางไปฟังธรรมจากเป็นจำนวนมากทุกๆ วัน บางคนก็อยู่ฟังธรรมปฏิบัติธรรมที่วัดของท่านหลายวันจึงเดินทางกลับ วัดหินหมากเป้ง ที่ท่านพำนักอยู่ ติดฝั่งแม่น้ำโขง อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย^{๓๒}

พระมหานันท ขยเสโน (บรรจบพุดชา) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่ของสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปณณกมหาเถร)” พอสรุปได้ว่า เรื่องราวที่เจ้าประคุณสมเด็จพระญาณมุนี แท้จริงแล้วก็คือพุทธธรรมล้วนๆ วิธีการสอนของท่านนั้นมี ๔ แบบคือ ๑) แบบอุปมาอุปไมย ๒) แบบใช้นิทานสาธก ๓) แบบยกพระบาลี ๔) แบบกวีนิพนธ์ ในหลักนิเทศศาสตร์ ถือว่าการจัดสาร

^{๓๒} พระมหาจักรกฤษ อาทิโจ (เทียมทนงค์), “วิธีการสอนพุทธบริษัทของพระราชินีโรธรังสีคัมภีร์ปัญญาวชิษฐ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

หรือการนำเสนอขึ้นขึ้นอยู่กับแต่วิธีการสอนของแต่ละบุคคล ประเด็นนี้จึงถือว่าพ้นคำวิจารณ์ ส่วนในพุทธวิธีการสอน การสื่อสาร เนื้อหาธรรมทั้งสั้นของพระพุทธองค์ถือว่ารวมลงในอริยสัจ ๔ ดังนั้นหลักการใหญ่จึงอยู่ที่ อริยสัจ ๔ แต่วิธีการสอนของพระพุทธองค์ ทรงใช้ ๓ วิธี คือ แสดงเท่าที่จำเป็น (อภิธัมมปิณฑะ) แสดงอย่างมีเหตุผล (สนิธานธรรมเทศนา) แสดงตามความสามารถของผู้รับสารหรือผู้ฟัง (สปปาฏิหารยธรรมเทศนา) จึงกล่าวได้ว่า การจัดการของเจ้าประคุณสมเด็จฯ สอดคล้องกับพุทธวิธีการสอน การสื่อสาร คือ เสนอแบบอุปมาอุปไมย เพื่อให้รู้ยิ่งเห็นจริง มากกว่าที่จะสอนแบบพื้นๆ ธรรมดา แบบใช้นิทานสาธกเท่ากับการสอนมีเหตุมีผล แบบยกพระบาลี และแบบกวีนิพนธ์ เท่าที่เห็นว่าเหมาะกับงานและแก่ความสามารถของบุคคล^{๓๓}

พระมหาวิเศษ ปญญาชิโรและคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์แนวคิดการสร้างงานของนักปราชญ์ในจังหวัดเชียงใหม่ กรณีศึกษาพระพุทธพจนวราภรณ์” จากแนวคิดการสร้างงานด้านการเผยแผ่ พอสรุปได้ดังนี้ พระพุทธพจนวราภรณ์ มีแนวคิดแนวทางในการสอนปริยัติและปฏิบัติ เพื่อเป็นการเผยแผ่พุทธธรรม ไปสู่พุทธบริษัทและประชาชนทั่วไป บนหลักการที่ว่า “ให้ศึกษาหลักพระพุทธศาสนาตามคำสอน” ด้วยเหตุที่พุทธธรรมเป็นสิ่งจำเป็นของประชาชนทุกหมู่เหล่า จึงเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดกำลังในการเผยแผ่พุทธศาสนา ด้วยวิธีการสอน เช่น การปาฐกถา และบรรยายธรรมะ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศและต่างประเทศมาอาราธนาไปปาฐกถาและบรรยายธรรมะ อีกวิธีการสอนหนึ่งคือ การเขียนหนังสือธรรมะ บทกลอน กวีนิพนธ์ คติพจน์ ออกแจกจ่ายให้พุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปตลอดช่วงวัยแห่งชีวิต^{๓๔}

พระวุฒิกมล วุฑฒิกโร (พรหมพิมพ์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต)” พบว่าเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ของพระราชาวรมณี มี ๖ วิธี ดังนี้

๑. การนำเสนอ โดยยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ
๒. นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบ
๓. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนาสุภาษิต สุภาษิต ปรัชญา คำคม ไครงบทประพันธ์ และบทกลอน เป็นต้น
๔. นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่างๆ
๕. นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย
๖. นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^{๓๕}

^{๓๓} พระมหานันท ชยเสโน (บรรจพพุทฺธชา), “การศึกษางานเผยแผ่ของสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณมฺหาเถร)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๓๔} พระมหาวิเศษ ปญญาชิโร และคณะ, “วิเคราะห์แนวคิดการสร้างงานของนักปราชญ์ในจังหวัดเชียงใหม่ กรณีศึกษาพระพุทธพจนวราภรณ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

^{๓๕} พระวุฒิกมล วุฑฒิกโร (พรหมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* (สาขาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโก) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)” ได้กล่าวถึงเทคนิครูปแบบการเผยแผ่ธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ว่า ท่านได้ใช้เทคนิคและรูปแบบเผยแผ่โดยยึดรูปแบบการสอน และการสื่อสารตามแนวพุทธ ผสมผสานกับหลักนิเทศศาสตร์ทั่วไป โดยนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทปวิดีโอ หนังสือ และสื่อสารมวลชนอื่นๆ เข้ามาช่วยเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่^{๓๖}

แม่ชีคมคาย คุมพันธ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตต่างประเทศ กรณีศึกษา พระสุเมธอาจารย์ (โรเบิร์ต สุเมธ ภิคุ)” สรุปได้ดังนี้ วิธีการสอนของพระอาจารย์สุเมธ สอนตามแบบฉบับของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท) วัดหนองป่าพง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ซึ่งมีวิธีการสอนแบบง่ายๆ ใช้คำพูดสั้นๆ โดยอุปมาอุปไมยให้เห็นชัดเจน ประกอบกับการที่พระสงฆ์ต่างๆ ชาติล้วนแต่ผ่านการศึกษาทางโลกในระดับสูง มีความเข้าใจในสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ บางรูปมีประสบการณ์ในลัทธิศาสนาอื่น เช่น พระพุทธศาสนา มหายาน หรือ เป็นผลให้มีความเข้าใจในความคิดของญาติโยมระดับปัญญาชน วิธีการสอนแบบเทศนา จึงเน้นปัญญามากกว่าศรัทธา เป็นที่ประทับใจ และเข้าถึงจิตใจของปัญญาชน เนื่องจากความได้เปรียบเรื่องความรู้รอบตัวแทบทุกสาขาญาติโยมที่มาสู่วัดป่านานาชาติ จึงเป็นระดับราชการครูอาจารย์และเหล่าปัญญาชน การปฏิสนธิการระหว่าง พระฝรั่งและพระไทยแตกต่างกัน พระไทยในวัดหนองป่าพงไม่ค่อยชอบปฏิสนธิการกับโยม ด้วยเกรงว่าจะผิด พระวินัยข้อโลกวัชชะ (ประจบคฤหัสถ์) ส่วนพระฝรั่งจะมีการปฏิสนธิการที่ดูเป็นธรรมชาติเอื้อเพื่อและอนุเคราะห์ด้วยเมตตาและเมื่อมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ก็จะมาขอความอนุเคราะห์จากวัดฝรั่งนี้เป็นประจำ ซึ่งทางวัดก็ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นวัดกับชุมชนจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมเป็นอย่างดี ท่านสุเมธ เป็นพระอรหันตสาวี ฉันทตอาหารในบาตร ไม่จำเป็นต้องปัจจัยเงินทอง ถือธุดงค์วัตร เป็นนักปฏิบัติ นักเทศน์และเป็นพระนักพัฒนาที่ยิ่งใหญ่อีกรูปหนึ่ง สมเป็นที่ไว้วางใจของครูอาจารย์ สามารถนำบวไปบานในทิศตะวันตก ตามที่ท่านพระโพธิญาณเถระหวังไว้ ด้วยท่านสุเมธ หลังจากที่อยู่ศึกษาธรรมปฏิบัติกับพระโพธิญาณเถระ ได้หลายปีจน แรกงานทั้งปริยัติและปฏิบัติ ท่านสุเมธ ได้กลับสู่มาตุภูมิประเทศอังกฤษ เผยแผ่ธรรมะอยู่ระยะหนึ่ง ท่านก็ได้รับที่ดินสร้างวัดจากการถวายของพุทธศาสนิกชนชาวอังกฤษ และได้ขยายสาขาไปทั่วทวีปยุโรป สัทธินิหาริกของท่านมานานส่วนมากจะเป็นชาวยุโรปและสตรีฝรั่งก็นิยมบวชชี หลายปีที่ผ่านมาท่านสุเมธ ได้ไปก่อตั้งวัดสาขาของท่านในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น ทำให้พระศาสนาเถรวาทไปเจริญงอกงามอีกฝั่งหนึ่งของไทย ที่เป็นเช่นนี้ได้เพราะท่านสุเมธเป็นพระฝรั่งจึงรู้จักวิธีการสอนฝรั่งด้วยกัน^{๓๗} แสดงให้เห็นถึงวิธีการสอนที่แตกต่างกันแต่ให้ผลเป็นที่

^{๓๖} พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโก), “ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖),บทคัดย่อ.

^{๓๗} แม่ชีคมคาย คุมพันธ์, “ศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในต่างประเทศ กรณีศึกษาพระสุเมธอาจารย์ (โรเบิร์ต สุเมธ ภิคุ)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖),บทคัดย่อ.

น่าพอใจ ตามความสามารถความถนัดเชี่ยวชาญของแต่ละท่าน ในพุทธกาลพุทธสาวกที่พระพุทธเจ้าส่งออกไปประกาศพระศาสนาต่างก็มีวิธีการสอนของตน เช่น พระอัสสชิ แสดงธรรมโดยย่อแต่ผู้ฟังก็เข้าใจดี พระกัจจายณะแสดงธรรมโดยย่อให้พิสดาร เพื่อผู้ฟังจะได้เข้าใจ เป็นต้น วิธีการสอนต่างๆของท่านเหล่านั้นถึงจะแตกต่างกัน แต่ก็มีจุดประสงค์อย่างเดียวกันคือ ต้องการให้ผู้ฟังใส่ใจในสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้แล้วจดนำไปใช้ จนเกิดประโยชน์แก่ตนและสังคม ซึ่งเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า ศึกษาวิธีการและผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแต่ละท่าน ล้วนมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว ซึ่งเป็นความถนัด บางท่านอาจใช้ศึกษาเผยแผ่วิธีการแบบดั้งเดิม คือเน้นการพูด บางท่านอาจใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา บางท่านเน้นในเรื่องของการปฏิบัติให้ดู เป็นต้น ตลอดทั้งนั้นล้วนมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน นั่นคือเพื่อธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา พัฒนาพุทธศาสนิกชนให้มีความรู้ มีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปประพฤติดำเนินชีวิตประจำวันได้

พระพุทธศาสนา มีการเผยแผ่ในหลายรูปแบบและวิธีการ แต่ก็อยู่ในหลักพุทธวิธีการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพของพระพุทธองค์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงหลักธรรมและสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง โดยอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้นำสื่อ หรือเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ เพราะหากเรียนรู้ภาคทฤษฎีให้ชัดเจนดีแล้ว (ปริยัติสัทธรรม) ก็นำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง (ปฏิบัติสัทธรรม) ผลที่ได้ก็จะขึ้นตามสมควรแก่ธรรมที่ตนได้พิจารณาและปฏิบัติสำหรับบุคคลผู้นั้น (ปฏิเวธสัทธรรม) เพราะหาไม่ประกอบด้วยกาลเวลา เพื่อบุคคลฟังดีแล้ว ศึกษาสำเหนียกดีแล้ว ก็เกิดประโยชน์สำหรับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับศึกษาวิธีการและผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลวุฒ (เครื่อง สุภทโท) โดยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกและผลงานของพระมงคลวุฒ (เครื่อง สุภทโท)

๑.๗.๒ เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ บทความสิ่งตีพิมพ์เอกสารอื่นๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม

๑.๗.๓ ออกแบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์พระเถระและบุคคลใกล้ชิดพระมงคลวุฒ รวมทั้งผู้ที่เคยมาปฏิบัติธรรมกับท่าน

๑.๗.๔ เรียบเรียงนำเสนอผลงานการวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แกไขความผิดพลาดแล้วให้คณะกรรมการพิจารณาในรูปแบบเชิงพรรณนาต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลและปัจจุบัน

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลวุฒ

๑.๘.๓ ได้ทราบถึงผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมงคลวุฒ

๑.๙ กรอบแนวคิดของการวิจัย

